

Příloha č. 3 Provedení náhodné procházky¹

Obsah

Náhodný výběr startovních adres.....	2
Náhodná procházka v území.....	3
Náhodná procházka v domech.....	5
Oblast s rodinnými domy.....	5
Oblast souvislé zástavby činžovních domů, panelových sídlišť apod.	5
Smíšená oblast.....	6
Náhodná procházka v menších územích (do 5 000 obyvatel) se smíšenou zástavbou	7
Doplňkové metody kontaktování domácností	7
Institut sousední domácnosti.....	7
Institut náhradní domácnosti	8
Posouzení lokálních expertů a mapové podklady	8

---

¹ Uvádíme v podobě, která byla použita MindBridge Consulting, a. s., při realizaci sběru dat v rámci první vlny výběrového šetření romské populace jako součást Projektu NF. Zpřesněna bude po ukončení druhé vlny.

Náhodný výběr startovních adres

Pro **kontaktování domácností** s oslovením a žádostí o účast v dotazování používáme primárně metodu náhodné procházky (random route), která se provádí v každé ZSJ vybrané v předchozí fázi výběru, popsané v podkapitole 2.4.1. Každý tazatel vstupuje do terénu s předem připravenými podklady, a to s:

- mapou ZSJ;
- počtem rozhovorů, které má realizovat (viz podkap. 2.4.1);
- se seznamem tzv. startovních adres (SA).

Seznam startovních adres se pro každou ZSJ vytvoří tak, že se náhodně vybere ze seznamu všech „vchodů“ (čísel popisných), které do ZSJ místně patří, a to na základě Registru sčítacích obvodů a budov ČSÚ.² Každá vybraná startovní adresa obsahuje ulici a číslo popisné. Každý tazatel dostává svou „sadu“ startovních adres, aby nedocházelo k jejich překryvu v případě, že je do jedné ZSJ vysláno více tazatelů.

Tazatel začíná náhodnou procházku na té startovní adrese, která se umístí jako první v jeho sadě ulic SA seřazených sestupně podle abecedy, případně, pokud se jedna ulice opakuje víckrát, ze seznamu čísel popisných seřazených sestupně.

Pokud v přípravné fázi proběhla aktualizace podkladů pro výběr lokálními experty (LE, viz podkap. 2.4.1) a je graficky upřesněna bližší oblast v ZSJ (body určující ulici, blok domů nebo dům, kde se podle LE vyskytují osoby z cílové skupiny, je jako SA použit nejbližší bod k jižní hranici ZSJ. Tazatel se pohybuje po jednotlivých bodech po vnějším okruhu vyznačených bodů ve směru hodinových ručiček ke středu zobrazených bodů.

V případě, že je v rámci ZSJ indikován menší počet cílových osob žijících v ZSJ (≤ 3), může tazatel využít možnost **doptání se** (obchod, obecní úřad apod.) na přibližnou lokalitu s cílovými osobami v rámci ZSJ a zvolit si tu SA ze seznamu, která je této oblasti nejbližší. Jako základ při doptávání použije tazatel první část úvodu dotazníku: „Dobrý den, děláme výzkum, ve kterém se ptáme Romů v České republice, jak se jim žije a s jakými problémy se potýkají.“ a požádá o nasměrování na místo/místa, kde se cílová populace v dané obci vyskytuje. Možnost doptávat se v ZSJ s počtem požadovaných rozhovorů ≤ 3 na oblast, kde cílová skupina bydlí, je prvek, který zvyšuje reprezentativitu souboru. Pokud by nebyl zaveden, bylo by zastoupení cílových osob ze ZSJ s malou penetrací cílových domácností poddimenzované oproti výběrovému záměru a názory respondentů z oblastí velké převahy většinové společnosti by byly zastoupeny méně, než odpovídá realitě.

---

² Může se tak stát, že v deseti vybraných startovních adresách může být opakovaně stejná ulice.

Náhodná procházka v území

Od startovní adresy realizuje tazatel náhodnou procházku podle určeného algoritmu. Algoritmus nemá jedinou možnou variantu, jeho nastavení je otázkou praxe a zvyklostí subjektu, který sběr realizuje. Klíčové pro algoritmus je stanovení délky kroku, tedy intervalu, během něž tazatel při výběru domácnosti „vynechává“ domy (vchody) a byty (dveře) v nich. Obvykle se interval stanovuje podle poměru předpokládaného celkového výskytu cílové skupiny v rámci území a předpokládaného počtu jednotek, které mají být vybrány. Vzhledem k relativně nízké penetraci cílové skupiny je interval zvolen arbitrárně, a to v kroku 10, respektive 3³, a pro všechny tazatele jednotně. Tazatel nejprve postupuje po krocích v intervalu 10, a pokud tímto způsobem nezíská dostatečný počet úspěšných kontaktů, sníží interval na 3.

Na každé startovní adrese je možné realizovat metodou náhodné procházky **až 20 kontaktů s vybranými domácnostmi**. Přímo na startovní adrese se nekontaktuje.

Pokud tazatel **během prvních 10 kontaktů krokem 10** na dané SA **dosáhne alespoň jednoho úspěšného kontaktu**, pokračuje dále, ale **krok náhodné procházky je zkrácen na 3**⁴. Tím je zajištěno, aby byla do šetření **zahrnuta co nejširší oblast** (krok 10) a aby bylo v případě nečekaně nízké penetrace cílových osob v blízkosti startovní adresy a náhradní startovní adresy systematicky upraveno hledání na **jemnější síto**. Tazatel krokem 3 pokračuje od místa, kde skončil s krokem 10; krokem 3 může provést maximálně dalších 10 kontaktů.

Úspěšný kontakt je definován tak, že v bytě otevřeli a po úvodní větě tazatele rovnou neodmítli, tedy je zde předpoklad pro realizaci rozhovoru.

Pokud **kontakt vůbec neproběhl** – vybraná domácnost ani „neotevřela dveře“ –, tazatel se k domácnosti čili bytu **opakovaně vrací a opakuje pokus o kontakt** v jiné době, v jiný den, aby se pravděpodobnost úspěšného kontaktu zvýšila. Pokus o kontakt s domácností tazatel opakuje maximálně dvakrát (celkem se tedy jedná o max. tři pokusy na adrese), Každé opakování probíhá v jiný den a v jiné době, aby se pravděpodobnost úspěšného kontaktu nebo provedení rozhovoru zvýšila.⁵

---

³ Krok 10 byl podle MindBridge Consulting, a. s., která zajišťovala sběr dat v rámci Projektu NF nastaven na základě mezinárodních zkušeností s metodikou random route. Podle jejího názoru by mohl být základní krok z metodologického hlediska nastaven v zásadě „libovolně“ (avšak pro všechny tazatele jednotně), obvykle jsou užívány kroky 5 nebo 10.

⁴ Redukce kroku na 3 je tedy využívána ve chvíli, kdy v oblasti jsou cílové domácnosti, nicméně širokým krokem jich nebylo možné dosáhnout. Nejde o libovůli tazatele, ale o systematický náhodný výběr, který je možný za splnění daných podmínek. Krok 3 je stanoven arbitrárně, stejně tak může být stanoven krok 4 či 2, podstatné je, že postup je jednotný pro všechny tazatele a tím situace pro domácnosti v rámci všech ZSJ stejná.

⁵ Jestliže se první kontakt odehrál například v úterý v dopoledních hodinách, návštěva se opakuje třeba ve čtvrtek v odpoledních hodinách, respektive o víkendu.

Pokud tazatel během prvních 10 kontaktů na dané SA nedosáhne žádného úspěšného kontaktu, použije náhradní startovní adresu (NSA).

NSA použije tazatel také v případě, kdy vyčerpá startovní adresu v kroku 10 a následně 3, ale nedosáhne dostatečného počtu rozhovorů. NSA se použije pouze jednou. Jestliže ani potom není naplněn požadovaný počet rozhovorů, tazatel ZSJ po vyčerpání NSA opouští. Do ZSJ s vyšším požadovaným počtem rozhovorů je nasazováno více tazatelů s odlišnými SA, respektive NSA.

Tazatel po úspěšném kontaktu a screeningu buď rovnou realizuje rozhovor, nebo si pro rozhovor domluví jiný termín. Vyhledávání dalších domácností tazatel přeruší nebo ukončí v okamžiku, kdy má domluvený, respektive zrealizovaný předepsaný počet rozhovorů v dané ZSJ.

Základním prvkem náhodné procházky je příprava území v okolí startovní adresy a rozdělení oblasti na několik čtverců – bloků domů lemovaných ulicemi (viz obrázek č. 1).

Obrázek č. 1 Chůze ve čtvercích

× = startovní adresa

- Náhodná procházka začne na startovní adrese, přičemž přímo na ní se domácnosti nekontaktují.
- Tazatel se postaví tak, aby domy byly na pravé straně.
- Chodí vpravo a zatáčí doprava.
- Nejdříve ukončí vnější okruh a potom projde vnitřní ulice, vnitřní ulice prochází tam a zpět vpravo.
- Nejdříve ukončí čtverec 1, potom přejde do druhého a pak dalšího.

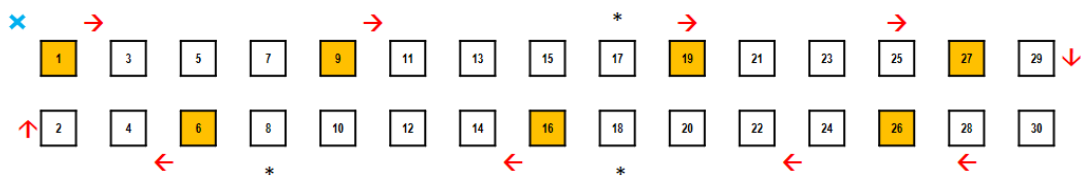
Náhodná procházka v domech

Postup náhodné procházky v domech se liší podle charakteru zástavby, pro oblast s rodinnými domy platí jiná pravidla než pro oblast se souvislou zástavbou činžovních domů, oblast panelových sídlišť a jiných typů domů.

Oblast s rodinnými domy

- Za rodinný dům je považována každá budova, která má maximálně 2 podlaží.
- Interval mezi úspěšnými kontakty je 10 vchodů.
- V případě neúspěšného kontaktu se zvoní u následujícího vchodu.
- Interval mezi úspěšnými kontakty se dodržuje i v případě, že zatočíme doprava (viz obrázek č. 2).

Obrázek č. 2 **Interval mezi úspěšnými kontakty**

× = startovní bod

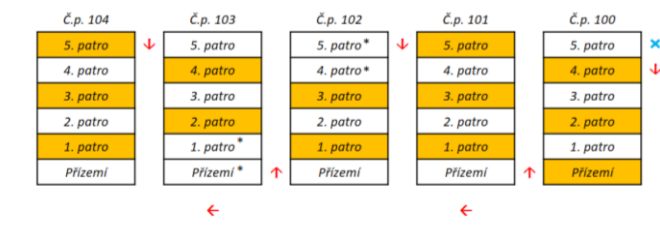
* = domácnost odmítla účast ve výzkumu (jako celek); vybraná osoba odmítla rozhovor

Oblast souvislé zástavby činžovních domů, panelových sídlišť apod.

- Domem se v této oblasti rozumí každá budova, která má více než 2 podlaží.
- V prvním domě se vždy začíná od nejvyššího patra, v dalším domě se pokračuje od nejnižšího patra a v následujícím opět shora atd., tedy **chodí se ve vlnách (viz obrázek č. 3)**.
- Intervalem mezi úspěšným kontaktem je jedno patro (po úspěšném kontaktu se opustí dané patro a vynechá další jedno patro).
- Na daném podlaží je možné vybrat kterýkoliv byt.
- V případě neúspěšného kontaktu se vybere vedlejší byt na stejném patře. Pokud na něm žádný další byt není, vybere se byt v následujícím patře.

- V případě, že se tazatel může do domu dostat až poté, co mu otevře někdo, na koho zazvoní, je možné s ním provést rozhovor, i když nežije v nejvyšším, respektive nejnižším patře, ale pak pokračovat podle daných pravidel.
- Pokud osoba, na kterou se tazatel za účelem vstupu do domu dozvoní, nemá zájem o rozhovor, je alespoň požádána, aby tazatele vpustila dovnitř.

Obrázek č. 3 Náhodná procházka v patrových domech

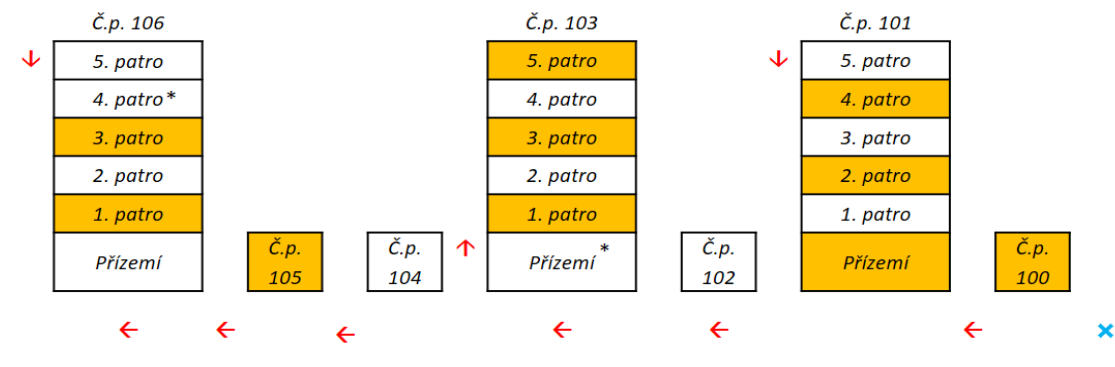
x = startovní bod

* = domácnost odmítla účast ve výzkumu (jako celek); vybraná osoba odmítla rozhovor

Smíšená oblast

- Pokud v oblasti dotazování jsou jak rodinné, tak činžovní a podobné domy, je nutné počítat každý rodinný dům jako jedno podlaží a dále postupovat podle pravidel chůze v oblasti s činžovnicemi a podobnými domy (viz obrázek č. 4).
- Přitom stále platí pravidlo chůze ve vlnách (viz obrázek č. 3).

Obrázek č. 4 Náhodná procházka ve smíšené oblasti

x = startovní bod

* = domácnost odmítla účast ve výzkumu (jako celek); vybraná osoba odmítla rozhovor

Náhodná procházka v menších územích (do 5 000 obyvatel) se smíšenou zástavbou

Zvláštní pravidlo se týká území (ZSJ) se smíšenou zástavbou do 5 000 obyvatel.

- Pokud v ZSJ nelze provést náhodnou procházku podle čtverce, je nutno začít chůzi na pravé straně ulice a ukončit ji též na pravé straně. To znamená, že ZSJ se projde tam a zpět po pravé straně. Nelze dotazovat střídavě mezi oběma stranami ulice.
- Pro stanovení intervalu je nutné počítat každý prostor, obchod nebo jiný objekt jako jeden vchod. Například pokud je rozhovor proveden podle obrázku č. 4, domy č. 3, 5 a 7 mohou být nahrazeny polem, kostelem, servisem, obchodem apod.
- Co se týká intervalu mezi úspěšnými kontakty, je pravidlem, aby dotazované osoby nebyly přímými sousedy.
- Interval mezi úspěšnými rozhovory lze omezit na jeden nebo dva domy/prostory.
- V případě, že i na menších územích je možno dotazovat v domech podle obrázku č. 2, je nutno dodržovat tato pravidla pro tento typ oblasti.

Doplňkové metody kontaktování domácností

Jestliže tazatel není schopen naplnit předepsaný počet domácností náhodnou procházkou popsanou výše, je za určitých podmínek možné použít další metody kontaktování domácností. Jejich cílem je zajistit maximální možnou výtěžnost i v těch ZSJ, kde je zastoupení cílové populace extrémně nízké (s počtem požadovaných rozhovorů ≤ 3).

Tyto metody se odchyľují od náhodného výběru jednotlivých domácností, ale zachovávají náhodnost výběru ZSJ a proporce rozhovorů v nich. Vycházíme z předpokladu, že pro reprezentativitu výběrového souboru romské populace je lepší, jsou-li do něj zahrnuty ve výjimečných případech i domácnosti kontaktované jinak než náhodným výběrem, než aby došlo k podhodnocení počtu rozhovorů ve vybrané ZSJ a tím k deformaci výběrového souboru z hlediska územního pokrytí populace.

Institut sousední domácnosti

Institut sousední domácnosti spočívá v možnosti, že pokud po úvodním představení výzkumu, který nepřímo detekuje přítomnost Romů ve vybrané domácnosti,⁶ zaznamenáme negativní reakci,

---

⁶ „Dobrý den, jmenuji se XY a pracuji pro agenturu XY. Děláme výzkum, ve kterém se ptáme Romů v České republice, jak se jim žije a s jakými problémy se potýkají. (...) Žijí ve Vaší domácnosti osoby ve věku 16 a více let?“

ale oslovená osoba odkáže na přímo sousedící domácnost, může tazatel přímo sousedící domácnost zařadit do seznamu a zkusit realizovat rozhovor. Takovou domácnost může zařadit jednu, je-li celkový stanovený počet respondentů za dané ZSJ 3. Pro jiný cílový počet rozhovorů je počet proporčně upraven odpovídajícím způsobem. To znamená, že tazatel musí počkat, dokud nemá hotový rozhovor se dvěma jinými domácnostmi vybranými náhodným způsobem. Pokud je nemá, nemůže tento tip bezprostředně použít, ale může se k němu později vrátit.

Institut náhradní domácnosti

Pokud ani po změně kroku z 10 na 3, ani po využití následné SA (ve výběrovém kroku 10 a kroku 3) nerealizoval tazatel předepsaný počet rozhovorů stanovený pro danou ZSJ, může rozhovor realizovat s takzvanou náhradní domácností, tedy s osobou, jež nemusí žít na adrese, která byla součástí obchůzky dle kroků 10 a 3, avšak žije na území dané ZSJ a tazatel ji našel/oslovil při náhodném setkání na jakémkoliv místě v rámci ZSJ. V takovém případě je příslušnost této osoby k cílové populaci tazatelem nejprve odhadována, ale aby se osoba mohla stát respondentem, musí následně projít screeningem hned v úvodu dotazování. Při průměrném počtu 3 předepsaných rozhovorů na jednu ZSJ může tazatel tento postup použít až poté, co předepsaným postupem dosáhne nejméně dvou rozhovorů.

Posouzení lokálních expertů a mapové podklady

Další možností, jak časově a finančně zefektivnit proces vyhledávání cílové populace na území ZSJ, je zúžit území, ve kterém bude cílová populace metodou náhodné procházky vyhledávána, s využitím znalostí místně příslušných lokálních expertů (nejčastěji sociálních pracovníků neziskových organizací nebo městských úřadů doporučených krajskými koordinátory pro romské záležitosti). Tento postup byl použit v rámci výběrového šetření Projektu NF.

Vzhledem k tomu, že hranice základních sídelních jednotek se obvykle přesně nepřekrývají s hranicemi městských čtvrtí a částí, je vhodné pro představu zobrazit lokálním expertům území ZSJ v realistické mapě, připravit mapové podklady, které budou zobrazovat hranice ZSJ, ulice s čitelnými názvy a čísla popisná budov. Úkolem místně příslušných lokálních expertů je vyznačit na této mapě území, kde se podle jejich zkušenosti vyskytuje cílová populace, a to v jakékoliv koncentraci. Vyznačeny by měly být alespoň ulice, případně jednotlivé bloky domů či konkrétní budovy, obecně čím přesnější toto vyznačení bude, tím lépe. V jejich blízkosti pak budou stanovovány startovní adresy v rámci náhodné procházky.

Při využití lokálních expertů je však třeba zohlednit možná zkreslení, ke kterým může docházet v důsledku toho, že jejich znalost může být specifická a soustředěná pouze na určitou část cílové populace – typicky tu část, která je s lokálními experty v kontaktu, například proto, že řeší nějaký sociální či jiný problém. Z mapových podkladů pak může vypadávat část populace, jež žije izolovaně,

na území obklopeném obyvateli nespádajícími do cílové populace. V tomto ohledu může být takové opatření sporné z hlediska snižování chyby v pokrytí a je potřeba zvážit nevyhnutelnost zužování území individuálně, podle povahy základní sídelní jednotky, počtu respondentů, které je potřeba v ní získat, a míry koncentrace cílové populace na celku obyvatel. Pokud je koncentrace pod úrovní 10 %, je zúžení území pro vyhledávání respondentů vhodné.